

Byn Näset

Byn Näset, i äldre handlingar kallat Långnäset, hörde ursprungligen till Mattarbodum, och fortfarande har åboarna i Näset och Mattarbodum gemensam folkbokföring. Genom köp av jord och skog under tidernas lopp från Mattarbodums byamän har näsborna blivit självägande bönder och jordbrukare. Ingen tänker heller numera på att byn förr var en del av den äldre byn Mattarbodum.

Hit flyttade nybyggare icke minst från Mattarbodum, byggde, odlade och fann sig väl tillrätta både på Näset, Svedjeudden och Tämnäsudden, ty här var odlingsmöjligheterna utomordentliga. Byns ålder uppskattas vara jämnårig med grannbyn Långviken.

Dessa nybyggen växte ut till ett flertal torp, och de liksom de två skattehemmanen Långviken nr 3 och nr 4 om ett seland vardera bytte ägare flera gånger under 1800-talets förra hälft, tills de slutgiltigt kom i näsbornas ägo. Laga skifte förrättades 1866, och därvid behandlades Mattorbodum och Näset som ett skifteslag. Vid detta tillfälle sammanlades även delar av hemmanen 1:4 om ett seland med nr 2:2 om ett seland. Detta sålde sedan bonden Salomon Ersson härnedan till söner Eric och Per Salomonsson år 1872.

Bonden och snickaren Jonnas Persson, Näset, f. 1849, d. 1928, med hustrun Märta Katarina Andersdotter, f. 1848, d. 1927. Jon Persson deltog mycket i byggnadsverksamhet och var händig finsnickare.

Under tidigt 1800-tal bodde på Näset bl. a. Christoffer Christoffersson, f. 1782, Erik Ersson, f. 1793, och Jon Ersson, f. 1797, med familjer. Senare inflyttade bl. a. Johan Christoffersson, f. 1787 i Hemling, Abraham Olofsson, f. 1807 i Björnsjö, och Anders Gustav Abrahamsson, f. 1812 i Nybyn, med familjer. Detta är endast en liten provkarta på familjer, som kom och for efter kort tid.

Priset på de två hemmanen i Långnäset var den tiden c:a 300 à 400 riksdaler riksgäldssedlar. I köpekontrakten togs förbehåll för ett flertal torp, som upparbetats.

Ovannämnde Salomon Ersson, f. 1814 i Anundsjö, d. 1909, var gift med Sara Greta Pehrsdotter, f. 1821 i Mattarbodum, d. 1882. Först tog han drängtjänst i Mattarbodum, men efter giftermål 1841 förvärvade han skattehemmanet Långnäset nr 4, dit familjen flyttade. Han var en driftig man och lämnade goda jordbruk till de ovan nämnda sönerna. Familjen blev stor, och efterkommande i fjärde generationen är bl. a. hemmansägarna Erik och Olof Salomonsson samt fru Anna Sjölund, Näset.

Beständig på Näset blev även bonden Anders Olofsson, f. 1816 i Anundsjö, och hans hustru Stina Zakrisdotter, f. 1819, även hon född i Anundsjö. De gifte sig 1843 men synes ej ha flyttat till Näset förrän några år senare. Mer än 125 år har nu ättlingar bott på samma hemman, ty släktföljden från Anders Olofsson och hans hustru går över sonen Anders Andersson, f. 1850, sonsonen Nils Petter Andersson, f. 1879, och den sistnämndes dotter Linnéa gift med

Bonden Per Salomonsson, Näset, f. 1848, d. 1913, med hustrun Anna Magdalena, f. Sondell, f. 1854, d. 1931. De omges av de närmaste familjemedlemmarna, varav de flesta bodde på Näset.

hemmansägaren Valdemar Persson, Näset. Även här är det fyra generationer jordbrukande näsbor.

En annan person, som gjorde betydande insatser i bygden, var torparen Jonas Persson, f. 1849 i Trehörningsjö, vilken var gift med Märta Katarina, f. 1848. Hon var dotter till ovannämnde Anders Olofsson. I familjen föddes många barn. Ättlingar i tredje led är bl. a. fru Anna Eriksson, Näset, och avdelningschef Jonas Eriksson, Movattnet. Jon Persson var en mycket duktig snickare, och hans kunskaper på detta område togs flitigt i anspråk runt om i bygden. Han var dessutom en duktig handaslöjdare, och bevarade alster är verkligen högklassiga.

På Näset finns nu 11 hemmansdelar, där 10 av hemmansägarna har sina skogar kvar, endast från en hemmansdel har Mo och Dom-sjö AB köpt skogen. Dessutom finns två torp i byn, och även dessa har egna skogsskiften. Byns skog ligger mellan byn och Gide älv.

Fortfarande driver nio familjer jordbruk med boskapsskötsel, och det finns sammanlagt c:a 50 kor jämte ungdjur i byn. Det är vackert så, även om kreatursstammen för en mansålder sedan var inemot det dubbla. Här som i många andra byar finns inga hästar, traktorer har fått överta deras roll.

Skvaltkvarn fanns förr i Mattarbodumsbäcken, och den användes så sent som under första världskriget. Likaså fanns en såg i samma bäck, men den är raserad sedan länge.

Söder om byn ligger Gammelbyberget vid Mattarbodums nedlagda by, och längre upp efter Gide älv ligger Bosvartberget. I båda bergen sägs finnas grottor, liksom att det togs bly i en klippskreva under 1808-1809 års krig. Om grottan i Gammelbyberget har författaren från flera håll erfarit, att under ofredsåren på 1600- eller 1700-talen, alltså långt före det bosättning ägt rum på Näset, skall rövare (fredlösa) ha bott i grottan. Enligt folktraditionen brukade de göra stöldräder till de befintliga byarna Mattarbodum, Movattnet, Hemling, Gide och Björna, där de stal kreatur och mat. En gång fick försöket att skaffa sig julfläsk ett oväntat slut. Det berättas, att två rövare begav sig till Gide by, ty de visste, att julslakten ägt rum och att de slaktade djuren brukade få hänga någon dag i uthuset. En rövare ställde sig som vakt, medan den andre skulle hämta grisen. Vid samma tidpunkt på natten bar det sig inte bättre än att drängen måste bära den lame sonen i gården ut på toaletten. Den vaktande rövaren, som trodde, att det var kamraten som kom med grisen sade: »Är den fet?». Upplösningen på historien blev, att drängen av förskräckelse släppte sin börda, men gossen sprang in i köket, ty chocken hade botat honom, och rövarna löpte till skogs utan julfläsk! Det går f. ö. många historier om dessa rövare, men alla slutar de med, att de förfördelade byborna samfällt rökte ut packet och slog ihjäl dem!

Några, som varit inne i grottan, säger sig ha sett både benknotor och rester efter en eldstad. Nu avlidne 85-årige Johan Nordström i Mattarbodum, vilken var dit omkring sekelskiftet, sade sig ha påträffat en förmultnad fiolhals. Enligt hans version hade rövarna även kvinnor med sig.

En rätt märklig sak är, att vid bergfoten under grottan upptäckte några timmerhuggare för ett par år sedan en uppkastad vall, som liknade ett skyddsvärn. Vem vet, kanske det ligger något i historierna!

Tidigare har de odlade och bebodda näsen Svedjeudden och Tämäsudden nämnts. Vilka som tagit upp dessa nybyggen går ej att fastställa. Det sägs, att nybyggaren på Svedjeudden skall ha hetat Kebbe Abraham. En gissning är, att det kan vara torparen Kristoffer Abrahamsson, f. 1833. Här verkade emellertid torparen Johan Olof Söderlind, f. 1858 i Kärrsjö, d. 1953, och hans hustru Amanda Johansdotter, f. 1863, d. 1913. De flyttade dit omkring 1885. Med stora arbetsinsatser och förståndig livsföring skapade familjen ett bra hem. Sönerna Georg och Helmer Söderlind bor nu på Långviksmon, men föräldrahemmet är fortfarande i familjens ägo. På Svedje-

udden finns fyra torp och på Tämnäsudden två, men inga av dem är bebodda året om.

Ett annat nybygge, även detta på Mattarbodums skog, är Kroksjön, som ligger c:a två kilometer från Långviksmon efter landsvägen till Gide by. Här bodde torparen Ferdinand Lindkvist, f. 1854, med familj. Även här har ej nybyggare kunnat spåras. Det sägs, att före Lindkvists bodde »Kroksjöjättorna» i en liten stuga med kök och kammare, och kammaren fick tjänstgöra som bostad åt getterna. En av »jättorna» lär ha gift sig i Gideå och blev mor till skomakare Eriksson, som bodde i kyrkbyn på 1920-talet.

I Näset och de närbelägna platserna har man under generationer levt sitt eget liv i god gemenskap med varandra. Man har väl förlorat arvet från tidigare generationer, och som självägande bönder står de fast rotade i vårt samhälle. De följer med sin tid och deltar livligt i föreningsverksamhet av olika slag.